

OSMANLI ARAŖTIRMALARI

II

NeŖir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

II

İstanbul - 1981

It must be hoped that Aigen's account, brief and full of interest, will stimulate research into the commercial history of Aleppo and its hinterland during the centuries of Ottoman domination. It may contribute toward dispelling outmoded assumptions concerning an unmitigated decline of all town life in the Arabicspeaking provinces of the Ottoman Empire. Where trade and public construction were concerned, Aleppo lived some of its most brilliant years during the sixteenth and seventeenth centuries, and Aigen, among others, was present to record the fact.

Suraiya Faroqhi

Carter V. Findley, *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire - The Sublime Porte 1789-1922* (Osmanlı İmparatorluğu'nda bürokratik reform - 1789-1922 arasında Bâbiâli), Princeton, New Jersey, 1980, 455 sahife, 9 resim, 9 şema.

Sekiz bölümden oluşan eserde ilk bakışta *kalemiye* sınıfının tarih boyunca geçirdiği evrelerin anlatılmış olduğu göze çarpmakta ise de, genelde III. Selim devrinden başlayıp cumhuriyetin ilânına değin Osmanlı İmparatorluğu'nun değişik dönemlerinde sivil-bürokratik teşkilâtında kaydedilen tüm yenilik hareketlerinin sebep-sonuç bağıntısı içerisinde anlatımını görmekteyiz. Findley kitabına Cevdet Paşa'nın (Tarih, VI, 6) «*Bir devletin böyle külliye tebdil ve teccid-i nizâmâtı müceddeden bir devlet teşkilinden güç olduğuna binaen...*» cümlecigini almış, her bölümün başını da bunun gibi uygun sözler bulup süslemiştir.

Eserin giriş kısmında (s. 3-40) gerek imparatorluğun merkezi, gerekse Osmanlı toplum bütünüünün önemli bir parçası olan Bâbiâli'nin teşkilât ve yürütme sistemleri incelenmiş, verilen bilgilerle *kalemiye* sınıfının XVIII. yüzyıldaki durumu yansıtılmıştır.

İdarî sınıfın gelişim evrelerinin yer aldığı ikinci kısımda (s. 41-68) XIX. yüzyılın siyasi dönemlerinin tüm koşulları ve taşıdıkları özellikler göz önünde bulundurularak yapılmış yorumu vardır.

Üçüncü bölüm (s. 69-111) Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gerilemenin *kalemiye* sınıfını ne yönde etkilemiş olduğunun yanısıra Bâbiâli ve mensuplarının XIX. yüzyıldaki genel durumlarını kapsamaktadır.

III. Selim ile II. Mahmut dönemlerinin kısa özetlerinin verilerek konuya girildiği eserin dördüncü bölümünde (s. 112-150) yazar saltanatın yeniden güçlenmesi ve sivil-bürokrasinin kurulmasını anlatmış, bu arada *kalemiye* sınıfından «*reis'ül küttâb*» ın «*hariciye vekili*» ne dönüşümüne ait bilgi vermiştir.

Beşinci bölümün (s. 151-220) ana tem'ası ise Tanzimat döneminin sivil-bürokratik sistemindeki yapısal zayıflıktır. Findley Tanzimat dönemi Osmanlı siyasi hayatının temelini bu bölümde değinilen bürokratik-politik sistemin yaratılış ve işleyişinin oluşturduğuna inanmakta, Tanzimat reformcularının bü-

rokratik geleneğin sürekli gelişmesine ne gibi katkıda bulunduğunu belirlemek gerektiği görüşündedir.

Eserin altıncı bölümünde (s. 221-290) imparatorlukta bozulmuş olan siyasi dengenin yeniden sağlanabilmesi yolunda yapılan çalışmalar konu edilirken bu alanda çeşitli eğilim ve girişimlerin hayli fazlalığı ile tanınan 1871-1908 dönemi ele alınmıştır. I. Meşrutiyet sıralarında Bâbüâlî'nin teşkilât yapısında gerçekleştirilen yenilikler ve II. Abdülhamid devrinin taşıdığı özellikler belirtilmiş, ayrıca «sadrızam» ve maiyetindekiler, «Divân-ı Hümayun», «Şura-yı Devlet», «Meclis-i Mebusan», «Dahiliye» ve «Hariciye» nezaretleri ile saydığımız bu müesseselere bağlı daireler yanında padişahın da bizzat başkanlığını üzerine aldığı çeşitli resmî komisyonlar hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Yedinci bölüm (s. 291-337) ise yine sivil-bürokratik teşkilâtın bu kez 1908'den I. Dünya Savaşı'nın başlangıcı olan 1914'e kadar geçen süre içerisindeki durumunu tıpkı bir önceki bölümde olduğu gibi devlet kurumları ile bunlara bağlı daireler tek tek açıklanmak suretiyle gözler önüne sermektedir.

Sevizinci ve son bölümde (s. 338-347) sivil-bürokrasinin geçirdiği yaklaşık bir buçuk yüzyıllık reform dönemi, sarfedilen çabalar, başarılan yenilikler ve bu sırada meydana gelen olaylar anlatılırken yazar kişisel kanı ve yorumlarını da diğer bölümlerde olduğu gibi eklemiştir.

Kitabın sonundaki bibliyografya ile bilhassa Başbakanlık Arşivi'nden elde ettiği belgeler ve Bâbüâlî'ye bağlı dairelerin seçilmiş yıllara ait bütçe tahsisatları cetveli bu alanda çalışmak isteyen bilim adamları için fevkalâde geniş ve güvenilir birer kaynak niteliğindedirler. Bunun yanında, her bölümde kapsadığı yıllardaki Bâbüâlî teşkilât düzenini gösterir şemaların yer almasının da okuyucu açısından yararlı olacağı anlaşılmaktadır.

Uzun, titiz ve sabırlı bir çalışmanın sonucu ortaya çıkan yazarın bu eserinin Osmanlı tarihi araştırmaları alanında temel kitaplardan birisi olarak kalacağına şüphe etmemekteyiz.

Erol Aköğretmen

Quand le crible était dans la paille ... (Kalbur samanda iken ...), yayına hazırlayanlar : Rémy Dor ve Michèle Nicolas, Paris 1978, 398 sahife.

Eser Prof. Naili Boratav'ın Türk halk kültürünün çeşitli unsurlarını tanıma yolundaki çalışmalarının ellinci yılı münasebetiyle, farklı bilim dallarına mensup dost ve meslektaşlarının kendisine armağan ettikleri yazıları bir araya toplamaktadır. Önsözde, kamuoyuna P. N. Boratav'a bu eseri niçin sunmak ihtiyacı duyulduğu izah edilmektedir. Folklor alanında araştırma yapanları teşvik etmekten ve onları desteklemekten hiçbir zaman geri kalmayışı, Türk halk kültürünün öncüsü olarak tanınması ve Türk halk gelenekleriyle uzaktan veya yakından ilgilenen herkesin onun eserlerine müracaat gereğini duymaları böyle bir armağanın vücuda gelmesine sebep olmuştur. Önce, yakından tanıtmak